

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ

УДК 070.1: 316. 77 : 355.01

DOI <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2023.4/49>

Колкутіна В. В.

Національний університет «Одеська юридична академія»

СТОРИТЕЛІНГ У СОЦІОКОМУНІКАТИВНІЙ ПАРАДИГМІ

У статті досліджуються соціокомунікативні ознаки сторітелінгу на прикладі липневих матеріалів у рубриці «Історії» на сайті BBC NEWS Україна. Розглядаючи комунікацію як явище, виділено домінуючі соціокомунікативні ознаки в структурі сторітелінгу. Чи не найважливіший – функціонування в комунікативному процесі триади: «діалогічність – полілогічність – монологічність». Взаємодія між суб'єктом та об'єктом комунікації, в результаті чого встановлюється та підтримується контакт, особливо виразняється або ж загострюється відповідно до сутності наративу та статичністю ролей комуніканта та комуніката. У структурі історії – завжди розповідь, переказ, наратив, сюжетність, подієвість тощо, котрі без функції спілкування у багатовекторній або одновекторній площині не зможуть досягнути ніякого ефекту.

З'ясовано, що на сайті BBC NEWS Україна в рубриці «Історії» викладено оповіді, які є відгуком на актуальні сьогоденні суспільно-політичні проблеми. Переважає військова тематика, котра поділяється на наступні проблемні блоки: моторошні історії матерів, котрі забирали своїх синів, що загинули на полі бою; розповіді про військових, які покалічилися на війні; загроза ядерної небезпеки; перестрога щодо екологічної катастрофи; історії полонених та багато інших. У цілому рубрика функціонує як єдиний цілісний соціокомунікативний наратив, котрий фокусує увагу на злободенних питаннях.

Доведено, що сторітелінг виступає своєрідним прийомом відбиття онтологічно буттєвих смислів за допомогою розповідних історій – емоційно схвильованих розповідей матерів, що втратили своїх дітей.

Виявлено, в основі композиції розповіді також покладено триаду «діалогічність – полілогічність – монологічність». Такий архітектонічний «калейдоскоп» в онтологічному вимірі має виразний націотворчий характер, спрямований на утвердження національної ідентичності на основі української ідеї та в умовах колонізаторського тиску знаходить своє інтерпретаційне вираження у тлумаченні розповіді жінок як носіїв духовно-світоглядного накопичення системи цінностей українського народу. Сенс національного існування і захист буття нації транслюється через героїзм та мужність синів Людмили та Наталії, котрі загинули, захищаючи державу. Як бачимо, розповідання історій концептуально спрямовує до найвищої онтологічно-націоналістичної стратегії розвитку й відродження держави.

Ключові слова: сторітелінг, діалог, полілог, монолог, жіночі історії, наратив, військова агресія, онтологічне буття.

Постановка проблеми. Вигаданий або напівреальний світ, емоційні вкраплення або цілком потужна експресія, красномовство чи мережеві асоціації, – перелік виразних ознак, які мусять бути, щоб відтворити мотивуючу історію нескінченний. Як і спроб дефініції сторітелінгу. Це напівхудожній метод донесення інформації чи один з ефективних способів навчання? Це мистецтво створення історій зі всіма майже художніми інструментами чи маркетинговий крок до ефек-

тивного просування продукту? А, можливо, модифікація давньоукраїнської легенди на новий жанровий «щабель»? Сучасна українська дослідниця О. Харитоненко з цього приводу дуже точно зазначає: «В український журналістикознавчий дискурс сторітелінг увійшов як багатозначний термін (професіоналізм), яким позначають 1) власне жанр життєвої історії; 2) будь-який журналістський матеріал, у якому велика увага приділена структурі оповіді, або сама наративна стратегія,

структура оповіді, здатність правильно і захоплююче розповісти про щось; 3) уміння правильно представити публікацію у виданні засобами архітектоники» [11, с. 243]. Проте є спільна, як на наш погляд, риса, що об'єднує усі вищевказані ознаки. Йдеться про комунікативність як ключову властивість сторітелінгу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідники, які порушували проблему, досить слушно, проте одновекторно розкривали це питання, що очевидно, залежно від фаху та мети зацікавлення сторітелінгом: вчителів цікавив методико-педагогічний потенціал, тому для них важливий сторітелінг як методика навчання і виховання дитини; для психологів – це засіб розібратися в емоційно-мотивуючих складнощах душі людини; маркетологів цікавлять інструменти сторітелінгу як способу реалізації тієї чи іншої продукції тощо. З соціокомунікативного аспекту сторітелінг вивчений недостатньо.

Так, сучасна дослідниця О.Є. Васьківська розглядає сторітелінг як інструмент соціальної журналістики. Вона слушно стверджує, що «це ефективний метод донесення інформації до аудиторії шляхом розповідання смішних, зворушливих або повчальних історій з реальними або вигаданими персонажами. Він поєднує в собі психологічні, управлінські та інші аспекти і дозволяє не лише ефективно донести інформацію до аудиторії, а й мотивувати її на певні вчинки і отримати максимально високі результати» [1, с. 280]. Український письменник, журналіст Марк Лівін наголошує, що «усе на світі можна розповісти через історію. Хай би про що ви писали, інформація стане яскравішою й цікавішою, якщо загорнути її в такий формат. Саме історія, а не сухі факти допомагають емоційно залучити й переконати вашу аудиторію» [5, с. 184]. Трансмедійний та мультимедійний сторітелінг вивчали Л. Василик [2], О. Нестеренко [7]; ознаками «гарної» історії зацікавився І. Побідаш, який цілком доречно резюмував: «Сторітелінг нині є актуальним інструментом передавання інформації та впливовим методом досягнення результатів діяльності. Створюючи історію, сторітелер має враховувати такі бажані ознаки, як: актуальність історії, своєчасність, доречність, правдивість та реалістичність, зрозумілість та простота, емоційність, щирість, новизна, ємність, динамічність, грамотність, винятковість, сфокусованість на одному об'єкті, темі, проблемі тощо. Принципової уваги вимагає відповідність історії цільовій аудиторії, а також робота над сюжетом, героєм, емоційно-змістовим наповненням, деталями» [8, с. 149].

Метою статті є виявлення та дослідження в сторітелінгу соціокомунікативних ознак. Матеріалами до розгляду обрали липневі публікації цього року в рубриці «Історії» на сайті BBC NEWS Україна.

Виклад основного матеріалу. Розглядаючи комунікацію як явище, можна виділити домінуючі соціокомунікативні ознаки в структурі сторітелінгу. Чи не найважливіший – функціонування в комунікативному процесі стійкої триади: «**діалогічність – полілогічність – монологічність**». Взаємодія між суб'єктом та об'єктом комунікації, в результаті чого встановлюється та підтримується контакт, особливо увиразнюється або ж загострюється відповідно до сутності наративу та статичністю ролей комуніканта та комуніката. У структурі історії – завжди розповідь, переказ, наратив, сюжетність, подієвість тощо, котрі без функції спілкування у багатовекторній або одновекторній площині не зможуть досягнути ніякого ефекту. У літературознавчій науці існують серйозні здобутки наратології (в українській (Папуша І. [6], збірка «*Studia methodologica*» [13]) та зарубіжній – французькі структуралісти, чеські вчені тощо). І це цілком вмотивовано, тому що наративний код чітко простежується саме в тексті оповідального характеру.

У журналістикознавстві одним із ключових аспектів дослідження є усвідомлення його перш за все комунікативної природи. У такий спосіб виокремлюються як основні елементи в наративній структурі сторітелінгу комунікація та діалог, котрий трансформується у діалог дійових осіб із читачем; діалог автора журналістського матеріалу з тими реальними героями, про яких він пише; діалоги у структурі самого наративу.

Відтак, у структурі сторітелінгу наратив виконує місію провідника, який сприяє формуванню смаку в «компетентного читача» (Шобер)». У процесі такого діалогу виникає **розмовний дискурс**, пов'язаний з комунікативно-рецептивними факторами.

Наратив як соціокомунікативна ознака – це оповідь, яка може бути інтерпретована та розказана по-іншому (в тому числі мовою кіно чи живопису). Власне наратор у журналістському матеріалі виступає суб'єктом повіствування, посередником між своїми героями та читачем. Він дещо уявна постать, що викладає для різнотипного читача перебіг подій та впливає на нього, аналізує, уособлює. У результаті узагальнюються думки читача, відбувається формування рецептивних ресурсів тексту та психологічного ферменту його сприйняття. Таким чином, діалогічність тісно

пов'язана з рецептивною поетикою та естетикою, а **рецепція** – наступна домінуюча соціокомунікативна ознака в структурі сторітелінгу.

На сайті BBC NEWS Україна в рубриці «Історії» викладено оповіді, які є відгуком на актуальні сьогоденні суспільно-політичні проблеми. Ми брали до розгляду липневі матеріали 2023 року. Переважає військова тематика, котра поділяється на наступні проблемні блоки: моторошні історії матерів, котрі забирали своїх синів, що загинули на полі бою; розповіді про військових, які покалічилися на війні; загроза ядерної небезпеки; перестрога щодо екологічної катастрофи; історії полонених та багато інших. У цілому рубрика функціонує як єдиний цілісний соціокомунікативний наратив, котрий фокусує увагу на злободенних питаннях. Розглянемо на прикладі історії: ««Я вивезла тіло сина у багажнику машини». Історії матерів українських військових» [12]. Тут діалогічність можна простежити в багатьох аспектах: у безпосередньому спілкуванні журналіста з героїнями журналістського матеріалу, матерями загиблих солдат Людмилою та Наталею (««Плану не було ніякого. План був – по місцю. Просто знайти його і забрати», – розповідає жінка» журналістові); комунікація жінок з іншими особами, які допомагали їм у пошуках дітей (Я кажу: «Толя, ми що, його в багажнику повезем?» Ну як це? Ну от як так може бути, щоб повезти свою дитину в багажнику? А він на мене дивиться і каже: «Заспокойся, відійди! Нам просто треба звідси виїхати», – веде далі Людмила» [12]); активна уявна комунікація читачів з головними героїнями та дійовими особами; прихована уявна моторошна комунікація матерів зі своїми синами («Я навіть близько не могла уявити, що він там [під Херсоном]. Бо я коли з ним спілкувалася, він казав, що все добре, він у себе у Львові», – згадує вона» [12]).

У структуру розмовного дискурсу органічно вплетені монолози, які, на наш погляд, функціонально тотожні до літературознавчих. При аналізі поставленої проблеми привертають увагу численні дефініції «внутрішнього мовлення» у літературознавстві: «невласне-пряма мова» (О. Андрієвська), «внутрішній монолог» (С. Завадовська), «зображене внутрішнє мовлення» (Г. Ярмоленко), «вільна пряма мова» (Н. Сахарова), «внутрішня пряма мова» (О. Гончарова). Теоретичне осмислення внутрішнього монологу як літературознавчого поняття потребує деяких уточнень і, можливо, спростувань. Відомо, що ще у 1887 році Едуард Дюжарді зазначає, що «внутрішній монолог» – це мовлення

без слухача і невимовне вголос, в якому той чи інший персонаж виражає свою інтимну, близьку до несвідомого думку, до її логічної організації, так би мовити, в стадії її виникнення». У своєму романі «Лаври вже знято» він розглядає це як техніку, «словесне вираження характеру у виступі, мета якого – ввести нас прямо у внутрішнє життя цього характеру без втручання автора з його поясненнями чи коментарями» [9, с. 140].

На наш погляд, варто відмітити ряд моментів, які логічно впливають вже з цього визначення: адресат (читач) функціонує двопланово: це і читач самого тексту, і «внутрішній» адресат – будь який персонаж, герой, предметний спектр; відсутність (нечуткість) «голосу» героя, що промовляє до себе. І тут спостерігаємо якраз відмінність монологу літературознавчого від монологу, який функціонує в журналістському матеріалі. Людмила, що промовляє начебто до журналіста, передає свій внутрішній стан, свої багатостраждальні роздуми, котрі вона пережила і відчула не одного разу: ««Ви уявіть, що ти вдома лежиш, коли настає вечір, ти сходиш з розуму. Ти розумієш, що твоя дитина лежить в чистому полі, а вночі бере мороз. Ти лежиш і думаєш, що він зараз там замерзає, а його ніхто не вкриє», – Людмилі настільки важко говорити, що час від часу ми зупиняємо запис, аби вона перепочила» [12]. Безутішне горе матері відчутне в лексичних маркерах *«лежиш і думаєш»*, які підводять читача до думки про численні моторошні внутрішні роздуми-монолози Людмили, якими вона «промовляла» до власного сина. Ці сховані від аудиторії сентенції ще більше увиразнюють трагедію героїні. Відтоді підкреслимо, що сторітелінг як комунікативний феномен виступає завершеним, цілком оформленим вербальним повідомленням, де образній системі надається ключове принципове навантаження. Природа образу – візерункове мережеве утворення, синтез логічного й абстрактного мислення, усталене визначення якого було дано ще В. Здороогою: «цей вид образу органічно зв'язаний з поняттям, що публіцист ніби перетворює думку в живу особистість. Від логічного поєднання слів-понять з елементарною образністю на рівні словесних образів виникає нова якість мислення – публіцистичного. Йдеться, отже, не про прикраси, орнаменталістику. Маємо справу із специфічним мисленням, яке органічно всмоктує в себе систему специфічних образів і образності» [3].

Окрім того, в соціокомунікативній парадигмі триада **«діалогічність – полілогічність – монологічність»** безпосередньо в сторітелінгу, на наш погляд, набуває цілісної монолітної структури

і функціонально тотожне, але може мати й інше навантаження, ніж у художньому тексті. «Нерозчленований, єдиний потік свідомості і почуттів» [10, с. 135], – так В. Фащенко охарактеризував найпотаємніші миттєвості душі і почуттів героїв. Летюче мислення, висловлене в слові, пульсуючий ритм, прихований від інших у підсвідомості героя, – наслідок невидимих переживань самого автора, відгомін його внутрішнього «я». Дослідник звернув увагу і на стилістичну побудову миготливих внутрішніх потоків: уривчаста мова, рвані фрази, уламки речення, асоціативність, стрімкоподібне розгортання думок. Занурюючись у поетику романістики, В. Фащенко виокремлює інструментарій, котрим оперує митець, створюючи найяскравіші зразки внутрішніх монологів: кружляння думки, пульсація мислення, не копіювання безглуздої мисленневої хаотичності, ілюзія достовірності процесу споглядання «сам на сам» героїв, – ці та інші складові вибудовують асоціативний внутрішній діалог, спроможний передати психічний стан персонажів. Ось один із таких монологів, який якраз і свідчить про внутрішнє споглядання «сам на сам», про калейдоскопічне вирування тяжких материних думок: «Я ніколи не думала, що можна так ненавидіти», – зізнається жінка». І тут же сама собі відповідає: «Можна. Не те, що ненавидиш душею, ненавидиш кожною клітинкою тіла. Не тільки одного Путіна, ненавидиш всю націю, бо там не один Путін. Не Путін натискає на кнопки, не Путін стріляє в наших дітей. Я хочу, щоб вони відчули те, що відчували ми. Я хочу, щоб кожна мати прийшла на таке поле, де лежить її спалена дитина. Можливо, це варварство, але я цього хочу» [12].

Принагідно зазначимо, що можна спостерегти вектори спорідненості у літературознавстві та соціальних комунікаціях. Це пов'язано з тим, що будівельним матеріалом для всіх типів ЗМІ, літератури та літературознавства було і залишається слово. Журналіст чи митець, оперуючи словом, формує оцінку, стверджує, переконує, увиразнює або спростовує істинність судження. У будь-якому разі він впливає на глибину осмислення естетичної свідомості реципієнта, опосередковано або ж безпосередньо формує його світоглядні засади, художні смаки, аксіологічні пріоритети. У журналістикознавстві та літературознавстві поліфункціональна семантика слова вимагає тлумачення. Особливо важлива інтерпретація там, де зміст висловлювання спеціально дещо прихований від прямого трактування, де він зашифрований, сугестивний, символічний. Герменевничний

стиль (С. Квіт) споріднює ці галузі, в наслідок чого герменевничний феномен «виступає важливою характеристикою людини, окреслюючи її вроджену здатність до розуміння» [4, с. 9].

Цілісна тріада «діалогічність – полілогічність – монологічність» увиразнює трансляцію жіночих історій. Вона допомагає сюжетно розповісти про нагальне (власне, своє, трагічне, сутнісне) та виражає думки комунікатора щодо перебігу, подій історії. Сторітелінг виступає своєрідним прийомом відбиття онтологічно буттєвих смислів за допомогою розповідних історій – емоційно схвильованих розповідей матерів, що втратили своїх дітей. Додамо, що в основі композиції розповіді – також покладено тріаду «діалогічність – полілогічність – монологічність». Такий архітектонічний «калейдоскоп» в онтологічному вимірі має виразний націотворчий характер, спрямований на утвердження національної ідентичності на основі української ідеї та в умовах колонізаторського тиску знаходить своє інтерпретаційне вираження у тлумаченні розповіді жінок як носіїв духовно-світоглядного накопичення системи цінностей українського народу. Сенс національного існування і захист буття нації транслюється через героїзм та мужність синів Людмили та Наталії, котрі загинули, захищаючи державу. Як бачимо, розповідання історій концептуально спрямовує до найвищої онтологічно-націоналістичної стратегії розвитку й відродження держави. Так, Наталя наприкінці розповіді додає: «...Я дуже хочу, щоб скоріше була перемога. Я хочу, щоб не було більше цих матерів, які опинилися у моєму стані» [12].

Серед промовистих комунікативних ознак сторітелінгу, на нашу думку, виокремлюється **текстові нарративні методи**, серед яких найвиразніше – продумане структурування подій в межах хронологічної композиції твору. У структурі оповіді простежуються кілька ракурсів зображення. Один із них – монологічний-діалогічний – логічно проявляється завдяки функціонуванню тріади «діалогічність – полілогічність – монологічність». Він основний, бо в процесі перебігу подій унаочнюються процеси мислення героїнь, а читач одразу відчуває атмосферу напруження і біди. По-друге, це опис моторошної місцевості, з якої матері забирали своїх вбитих дітей, завдяки чому реципієнт занурюється в оповідь, на «власні очі» спостерігає горе Людмила та Наталії. Це посилює інформативність, сприяє емоційній складовій сторітелінгу: «На відео, яке показує нам Наталя, видно лише непроглядні зарості, але голос пошуковця за кадром каже: «Знайшли хлопців.

Ось один, ось другий, а ось там – третій». За пів року природа зробила своє, байдужа до того, що тут лежить чийсь син. Тут все йшло своєю чергою: розквітали польові квіти, сонце випалювало траву, росли дерева і кущі, опало листя. Лише пошукові собаки могли відшукати тих, хто поліг посеред цього дикого простору» [12].

Висновки. Таким чином, у структурі сучасного сторітелінгу можна виділити наступні домінуючі ознаки. По-перше, це функціонування стійкої триади: «**діалогічність – полілогічність – монологічність**». Це цілісна категорія, близька до

тотожних у художній практиці, проте в медійному дискурсі та сучасних реаліях має виразний націотворчий характер, спрямований на утвердження національної ідентичності на основі української ідеї. Вона покладена в основі композиції розповіді та пов'язана **рецепцією та текстовими нарративними методами**.

Лише побіжно в наших роздумах ми звернули увагу на функціональне призначення полілогу у структурі сторітелінгу. Вважаємо, що у подальших наукових спостереженнях дослідження саме цього аспекту буде перспективним і цікавим.

Список літератури:

1. Васківська О.Є. Сторітелінг як інструмент соціальної журналістики. Modern international relations: topical problems of theory and practice: collective monograph / Faculty of International Relations of the National Aviation University; under general editorship of W. Welskop, Y. O. Voloshin. Lodz : Wydawnictwo Naukowe Wyższej Szkoły Biznesu i Nauk o Zdrowiu w Łodzi, 2021. С. 280–285.

2. Василик Л. Трансмедійний сторітелінг // *Підручник із крос-медіа* / вид. І. Крессу, М. Гузун, Л. Василик. Bonn / Germany – Sibiu / Romania : Schiller Publishing House, 2015. С. 27–35.

3. Здоровега В. Природа і специфіка образу в журналістиці. URL: http://old.journ.lnu.edu.ua/-publications/visnyk26/Statti_Zdorovega.htm (дата звернення: 21.07.2023).

4. Квіт С. Герменевтика стилю. К.: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2011. 143 с.

5. Лівін М. Сторітелінг для очей, вух і серця. Київ : Наш Формат, 2020. 184 с.

6. Літературознавча рецепція і компаративістичний дискурс : [монографія] / авт. кол. : Р. Т. Гром'як, І. В. Папуша. Тернопіль : Підручники і посібники, 2004. 378 с.

7. Нестеренко О. А. Діахронна проекція онлайн-сторітелінгу. *Поліграфія і видавнича справа*. 2016. № 2. С. 275–284.

8. Побідаш І. Сторітелінг: ознаки «гарної» історії. *Обрії друкарства*. № 1(7). 2019. С. 144–150.

9. Скляр І. Теоретико-методологічні підходи до техніки психоетикального аналізу художнього тексту (стаття перша). *Закарпатські філологічні студії*. Ужгород, 2010. Випуск 3. Том 3. С. 137–142.

10. Фащенко В. У глибинах людського буття: літературознавчі студії. Одеса: Маяк, 2005. 640 с.

11. Харитоненко О.І. Сторітелінг як жанр, нарратив і засіб архітектоніки в журналістиці: зміст, різновиди, сучасні інтерпретації. *Сучасний мас-медійний простір: реалії та перспективи розвитку : матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції*. Вінниця, 2018. С. 243–249.

12. BBC NEWS Україна. «Я вивезла тіло сина у багажнику машини». *Історії матерів українських військових*. Режим доступу: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-64146754>

13. *Studia methodologica* [Текст] : збірник. *Наративні виміри літератури : матеріали міжнародної конференції з наратології* (Тернопіль, Україна; 23–24 жовтня 2003 р.) .Тернопіль. 2005. Вип. 16. 330 с.

Kolkutina V. V. STORYTELLING IN SOCIOCOMMUNICATIVE PARADIGM

The article explores the sociocommunicative signs of storytelling using the example of July materials in the “Stories” section in the Ukrainian BBC NEWS website. Considering communication as a phenomenon, dominant sociocommunicative features in the structure of storytelling are distinguished. Perhaps the most important is the functioning in the communicative process of the triad: “dialogy – polylogy – monology.” The interaction between the subject and the communication object, as a result of which contact is established and maintained, is especially absorbed or sharpened in accordance with the essence of the narrative and the static roles of the communicant and the communicator. In the structure of the story – always a story, retelling, narrative, plot, event, etc., which without the function of communication in a multivector or one-vector flatness will not be able to achieve any effect.

It is revealed that the Ukrainian BBC NEWS website in the “Stories” section contains narratives that are a response to current socio-political problems. Military themes prevail, which are divided into the following problem blocks: terrible stories of mothers who took away their sons who died on the battlefield; stories about the military who were crippled in the war; threat of nuclear danger; pre-story regarding environmental disaster; stories of captives and many others. In general, the column functions as a single integral socio-communicative narrative that focuses on topical issues.

It is proved that storytelling acts as a kind of technique of reflecting ontologically basic meanings through telling stories – emotionally excited stories of mothers who have lost their children.

It is discovered that the composition of the story is also based on the triad “dialogy – polylogy – monology.” Such an architectonic “kaleidoscope” in the ontological dimension has a distinct targeting character; aimed at asserting national identity on the basis of the Ukrainian idea and in conditions of colonizing pressure finds its interpretive expression in interpreting the story of women as carriers of spiritual and worldview accumulation of the system of values of the Ukrainian people. The meaning of the national existence and the protection of the existence of the nation is broadcast through the heroism and courage of the sons of Lyudmila and Natalia, who died defending the state. As you can see, storytelling conceptually directs towards the highest ontological-nationalist strategy for the development and revival of the state.

Key words: *storytelling, dialogue, polylogue, monologue, women’s stories, narrative, military aggression, ontological being.*